

ТЕМА 7. МОЛОДЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА СПІЛЬНОТА

1. Сутність поняття молодь. Соціалізація молоді.
2. Життєві стратегії та самовизначення молоді.
3. Потреби, інтереси й ціннісні орієнтації особистості.
4. Молодіжна субкультура.
5. Молодіжна політика: сутність, мета, завдання та функції.

1. Сутність поняття молодь. Соціалізація молоді.

Молодь – соціально-демографічна група, зі специфічними соціальними і психологічними ознаками. Наявність цих ознак визначається як віковими особливостями молодих людей, так і тим, що їх соціально-економічне, суспільно-політичне становище, духовний світ перебувають у процесі становлення, формування.

Існує дуже багато підходів щодо визначень вікових меж: 11–25, 15–28, 16–24, 16–30 роки тощо. Останнім часом нижньою межею молодіжного віку вважається 14, а верхньою – 35 років. В основі цього лежить висловлене науковцями міркування про продовження молодості, збільшення віку вступу в трудове життя, підготовки молоді до праці, досягнення економічної незалежності від батьків і держави.

Соціалізація молоді не є тільки пасивним відображенням дійсності, своєрідним дзеркалом соціальних умов і суспільних впливів. Таке розуміння ролі молоді було б досить примітивним та виключало прогрес, рух вперед. А тому, важливо розвивати в молодій людині відчуття нового, ініціативу, творчість. Це своєрідний процес суспільного омолодження, протидіючий відсталості, інерції, застою. Відомий болгарський соціолог П. Мітев назвав його «ювентизацією».

Ювентизація – поняття для позначення таких соціальних змін і нововведень, які є результатом активної діяльності молоді.

За своїм змістом ювентизація є специфічним видом творчості, породженої новим доступом молоді до соціально-політичної і ціннісної системи суспільства. Соціалізація і ювентизація пов'язані один з одним: включаючи молодь в існуючу систему суспільних відносин, суспільство змінюється, в результаті «соціалізація обертається ювентизацією». Але, змінюючи суспільство, молодь і сама змінюється, оскільки включається в суспільний механізм і стає частиною суспільства, а значить – «ювентизація обертається соціалізацією». З однієї сторони, суспільство завдяки молоді омолоджується. З іншої – вкладаючи молодість в суспільну систему і оновлюючи її, сама молодь в той же час старіє.

Оптимальним засобом співвідношення соціалізації і ювентизації є соціальна ініціатива, коли молодь не просто пристосовується до суспільства, але і стає суб'єктом соціальної діяльності. Цей двосторонній підхід робить молодь

не тільки глядачем, але і ініціативним автором історичних подій, людським чинником в розвитку суспільства, бо важливим критерієм відмінності зрілої особи від інфантильної є диференційована самооцінка, здатність самостійно ухвалювати рішення.

Основні *суперечності у сфері соціалізації* – це суперечності між:

- об'єктивною необхідністю реформи системи освіти і виховання і можливостями держави забезпечити її ресурсами, засобами;
- старими цінностями суспільства і новими. На молодь справляє вплив як ідеї соціалізму, так і лібералізм – цінності ринку, приватної власності, свободи, демократії, а також релігії, церкви;
- новим виробництвом, ринковими відносинами і незатребуваним інноваційним потенціалом молоді, що народжується;
- потребами молоді в підвищенні свого добробуту і можливостями суспільства задовольнити такі потреби;
- декларованим будівництвом правової соціальної держави і правовою, соціальною незахищеністю дітей і молоді. В країні чітко позначилися зниження народжуваності, зростання числа розлучень, показників сиротіння і дитячої захворюваності, смертності;
- формуванням нової політичної системи і непослідовністю здійснення політичного курсу на демократизацію.

2. Життєві стратегії та самовизначення молоді.

Життєві стратегії – є динамічною системою соціокультурних уявлень особистості про власне життя, що орієнтує та спрямовує її поведінку впродовж тривалого часу.

Життєві плани – засоби досягнення життєвих цілей, їх конкретизація у хронологічному та змістовному аспектах, вони визначають порядок дій, необхідний для реалізації життєвих цілей як основних орієнтирів життєвого шляху в майбутньому.

Сьогодні, деякі вчені виокремлюють два типи життєвих стратегій: стратегія досягнення та стратегія виживання. При цьому варто підкреслити, що на пострадянському просторі переважає остання. Сьогодні в умовах суттєвих соціальних змін певна категорія людей (переважно старше покоління) не можуть виробити (прийняти) необхідну систему способів досягнення поставленої мети (навіть якщо це виживання). Саме тому дослідники в сучасному українському суспільстві ідентифікують групи, у яких фактично немає життєвої стратегії, навіть якщо цінності та цілі збережені. У молодіжному середовищі подібні явища трапляються значно рідше. Очевидно, що це насамперед пов'язано з віковими соціально-психологічними факторами.

Самовизначення особистості - це свідомий самостійний вибір людиною життєвого шляху і позицій, яких він дотримується в різних ситуаціях.

Самовизначення молоді поділяється на такі види:

- соціальне самовизначення;
- політичне самовизначення;
- професійне самовизначення;
- економічне самовизначення.

Життєвий успіх – комплекс уявлень, сформований на ґрунті суспільних вимог (норм, цінностей, стандартів), очікувань та визнання актуальних і потенційних індивідуальних досягнень, які оцінюються як високі, престижні, взірцеві у стратифікованому суспільстві. Цей комплекс слугує критерієм оцінок, які саме результати діяльності індивідів соціально винагороджуються, до чого варто прямувати, чим слід пишатися. Спосіб досягнення життєвого успіху визначається суспільством, хоча й залежить від багатьох чинників (соціального походження, психологічних рис особистості, навіть випадкового збігу обставин).

3. Потреби, інтереси й ціннісні орієнтації особистості.

Розвиток особистості, або її самореалізація, залежить від потреб, мотивів, мрій, прагнень, переконань, можливостей і дій.

Потреби особистості поділяють на:

- біологічні — потреби в їжі, праці, відпочинку;
- соціальні — спілкування, суспільна діяльність, існування особистості в групі й суспільстві;
- матеріальні — одяг, житло, побутові предмети тощо;
- духовні — виконання морального обов'язку, пізнання світу, дружба, кохання тощо.

Самореалізація особистості — це потреба в тому, щоб бути почутим, зрозумілим і прийнятим суспільством, відшукати своє місце в житті, досягти значного успіху.

Важливим елементом розвитку особистості є мотивація, яка формує усвідомлення, чого ми прагнемо, для чого воно і як до нього рухатися. Мотивація — це процес спонукання себе до діяльності для досягнення особистих цілей. Людина самостійно обирає собі напрям і ставить мету. Наявність мети допомагає розвиватися таким особистим якостям, як амбіційність, наполегливість, упевненість у собі, ініціативність, що змушує людину всебічно розвиватися й удосконалюватися.

Розвиток особистості також залежить від автономії особистості, здатності приймати свідомі рішення щодо себе незалежно від навколишнього впливу. Автономія особистості передбачає рівень володіння собою, визначення власної долі, прийняття відповідальності за свої дії та почуття, вчинки й свободу вибору.

Часто люди думають, що вони є автономними й діють відповідно до власних рішень, насправді ж перебувають під впливом думки батьків, друзів, громади тощо. Автономність передбачає самоусвідомлення, самопізнання й

самооцінку. Це вміння відчувати свій внутрішній світ, усвідомлювати самого/саму себе, обирати можливий спосіб своєї поведінки, діяти гнучко за ситуацією, бути відкритим/відкритою бути собою та бути в гармонії із собою.

Кожна людина щодня у процесі спілкування та співпраці опиняється перед вибором, як їй діяти, якими принципами керуватися, чому надати перевагу. Здійснюючи вибір, людина керується певними життєвими цінностями, які служать своєрідними маркерами й дороговказами життєвого шляху. Життя людини є гармонійним і змістовним, якщо воно відповідає набору цінностей особистості.

Життєві цінності поділяють на матеріальні й духовні. Матеріальні цінності, іноді ще їх називають благами, задовольняють повсякденне життя й потреби людини. До них належать їжа, житло, техніка, засоби пересування, засоби праці й творчості тощо. Духовні цінності включають моральні вимоги, норми та принципи, ідеали, а також естетичні почуття прекрасного. Вони містять поняття добра, любові, справедливості, честі, гідності, обов'язку, краси, гармонії.

4. Молодіжна субкультура.

Під молодіжною субкультурою розуміється культура певного молодого покоління, що має спільність стилю життя, поведінки, групових норм, цінностей і стереотипов. Формування молодіжної субкультури, за своєю суттю відбиває процес соціокультурної адаптації молоді до соціально-економічних і політичних умов суспільства.

Молодіжна субкультура як соціокультурний феномен має ряд характерних для нього ознак:

- молодіжна субкультура є такою соціальною спільністю, кожен представник якої зараховує, ототожнює себе з нею, знаходячись у безпосередньому або опосередкованому (а також віртуальному) контакті з іншими членами співтовариства;

- наявність обов'язкової символіки і атрибутики молодіжної групи, що служить чинником об'єднання і об'єднання групи завдяки якій молоді люди впізнають «своїх»;

- обов'язкове прийняття і розподіл норм, цінностей, манер, стилю життя, а також зовнішніх атрибутів приналежності до цієї субкультури кожним членом молодіжного співтовариства субкультурного типу;

- наявність деякого ініціативного об'єднувального центру який формує субкультурний світогляд, стандарти поведінки, норми, правила входження в співтовариство і в цілому засадничі цінності групи, привабливість яких для молоді, у свою чергу стає сигналом для субкультурного утворення.

Молодіжну субкультуру типологізують за напрямками діяльності:

- суспільно-політичні групи (своєю метою вони ставлять пропаганду певних суспільно-політичних поглядів);
- радикали (на чолі стоять в основному представники старшого покоління);
- еколого-етичні групи;
- групи способу життя (власне неформально-молодіжні об'єднання: панки, хіпі);
- нетрадиційно-релігійні групи (наприклад, сатаністи);
- групи за інтересами (спортивні і музичні фанати).

Пропонують типологізувати молодіжну субкультуру за характером прояву в суспільстві:

- толерантні (субкультура, відсторонена від зовнішнього світу і не демонструюча свого відношення до нього: байкери, брейкери, репери);
- нігілістичні (субкультура, яка демонструє свій власний стиль і цінності, але не в якості протесту, а як альтернативу: мажори, бітники);
- негативно-налаштовані (що демонструють своє негативне відношення до пануючої культури, але не прагнучі її зруйнувати: хіпі, панки);
- агресивні (представляють активні форми протесту проти існуючої культури: скінхеда).

5. Молодіжна політика: сутність, мета, завдання та функції.

Державна молодіжна політика є одним з найважливіших, пріоритетних і специфічних напрямів діяльності держави і здійснюється в інтересах молодої людини, суспільства, держави з урахуванням можливостей країни, її економічного, соціального, історичного, культурного розвитку і світового досвіду державної підтримки молоді.

Молодіжна політика - напрям державної політики, спрямований на створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов і гарантій для соціалізації та інтеграції дітей та молоді в суспільні процеси, що здійснюються в інтересах дітей та молоді та за їх участю;

Метою молодіжної політики є створення умов для самореалізації та розвитку потенціалу молоді в Україні, підвищення рівня її самостійності та конкурентоспроможності, забезпечення активної участі молоді в суспільному житті.

Основними завданнями молодіжної політики є:

- 1) створення умов для залучення молоді до громадського, політичного, соціально-економічного, культурного життя суспільства, популяризація ролі та важливості участі молоді у процесі ухвалення рішень;
- 2) підтримка молоді в реалізації її соціально-економічного потенціалу, у тому числі для вирішення житлових питань, питань професійного розвитку,

працевлаштування, задоволення освітніх, медичних, культурних та інших потреб;

3) формування громадянської, національної та культурної ідентичності української молоді;

4) сприяння інституційному розвитку молодіжних та дитячих громадських об'єднань, молодіжних центрів, посилення їхньої ролі у процесі соціалізації молоді;

5) розвиток молодіжної інфраструктури;

6) розвиток національного та міжнародного молодіжного співробітництва.

Молодіжна політика в Україні здійснюється з дотриманням таких принципів:

1) рівності прав дітей та молоді - недопущення надання привілеїв чи встановлення обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, мови, етнічного чи соціального походження, сімейного чи майнового стану, місця проживання або іншими ознаками;

2) участі молоді - створення механізмів та гарантій залучення молоді до безпосередньої участі у формуванні та реалізації молодіжної політики, повага до поглядів та переконань молоді;

3) обґрунтованості - всі рішення з питань молодіжної політики формуються відповідно до потреб і прагнень української молоді, що визначаються за результатами соціологічних опитувань, статистичної інформації, наукових досліджень з урахуванням національного та міжнародного досвіду;

4) міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії - залучення органів державної влади та органів місцевого самоврядування, суб'єктів молодіжної роботи, будь-яких інших заінтересованих сторін до формування та реалізації молодіжної політики.

Серед основних функцій державної молодіжної політики можна виокремити:

- створення гарантованих соціально-економічних, політичних та інших необхідних стартових умов для соціалізації молоді;

- реалізація проблем, запитів, інтересів молоді не за рахунок інших соціальних груп суспільства;

- координація зусиль усіх державних органів, партій, організацій, об'єднань, рухів, різноманітних соціальних інститутів суспільства щодо забезпечення умов для розвитку і самореалізації молоді;

- соціальний захист тих груп молоді, котрі неспроможні самотійно вирішувати власні проблеми чи, бодай, полегшити власне життя.